

POD LIPO

POGOVORI
S SLOVENSKIMI ZADRUGARJI

DRUŽINSKI
MESEČNIK ZA VSE,
KI SO DOBRE VOLJE

LETO II.

ŠT. 7.

LJUBLJANA, 15. JULIJA 1926

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

VSEBINA:

MILE KLOPČIČ: Sonet. — RUDOLF GOLOUH: Naš jubilar. — TONE MAČEK: Noč. — ČULKOVSKI: Griška Onučin in njegova žrtev. — HISTORICUS: „Ameriški Slovenci.“ — IVAN VUK: Samo, da ne razžalosti mater. — TONE ČUFAR: Dekletu v spominsko knjigo. — HERMANN WENDEL: Hristo Botjov. — A. K.: O početkih socijalističnega gibanja na Slovenskem. — DR. ERNST GRÜNFELD: Duhovne korenine zadrugegarstva. — KAROL TEKAVC: Iz mojih zapiskov. — LISTEK.

„POD LIPO“ IZHAJA ENKRAT MESEČNO V LJUBLJANI. NAROČNINA ZA CELO LETO DIN 36.—, MESEČNO DIN 3.—. ZA AMERIKO NA LETO 1 DOLAR. UREDNIŠTVO IN UPRAVA: LJUBLJANA, PRULE ŠTEV. 15.

Za nakup vseh
pisarniških, tehniških
in
šolskih potrebščin
se priporoča tvrdka
M. TIČAR, Ljubljana

TOVARNA ZA PAPIR IN LEPENKO

BONAČ SIN

Ljubljana, Čopova cesta št 16

Izdeluje vsakovrstno
LEPENKO in tanki OVOJNI PAPIR.

Specijaliteta
KLOBUČNI PAPIR.

Prvovrstno blago. Nizke cene.

A. & E. Skaberne
manufakturna veletrgovina
LJUBLJANA
Mestni trg št. 10
En gros. En detail.

PROJA - KREMA
JE NAJBOLJŠA.

DOBI SE V VSEH
PRODAJALNAH.

MEDIČ & ZANKL
           D. Z O. Z.

LJUBLJANA

Tovarne: v Medvodah in v Ljubljani. Skladišča: v Novem Sadu in v Ljubljani.
Podružnica v Mariboru.

Proizvaja vseh vrst lakov za obrt, industrijo, trgovino, železnice,
pomorstvo in zrakoplovstvo. Firnež, oljnate barve, steklarski kit.
Kemično čiste in kemično olepšane zemeljske barve vseh vrst in nijans.

POD LIPO

LEPOSLOVNI DRUŽINSKI MESEČNIK

LETO III.

LJUBLJANA, 15. JULIJA 1926

ŠTEV. 7.

UREDIL ANTON KRISTAN

Mile Klopčič:

SONET.

Povsod je množica boga iskala:
bile so polne cerkve sprtih rok,
in so prosile: Reši nas, o bog! —
a ni bilo rešilnega korala.

Na ulice je množica zaplala,
po ulicah kričala: Ho, prerok,
pokaži tempelj in boga! — obok
in zemlja sta ji kljubovala.

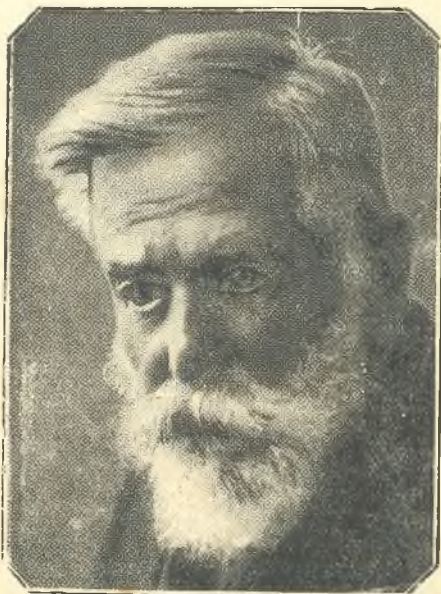
Pa tu in tam iz množice je vzklik
prerok, le hip in zopet je zatónil.
Bil je še iskajoč, ki sam je klonil

v iskanju njega, v gladu, zmoti, boli...
Le vanj veruj, ki Ti bo vero vlil:
Mi s m o! Veruj vanj in le sebe moli!

Rudolf Golouh:

NAŠ JUBILAR.

Ivan Franke, nestor slovenskih v podabljaajočih umetnikov, je praznoval me-seca maja svojo 85-letnico. Slovenska javnost se je spomnila tega markantnega patrijarha slovenske umetnosti, njegovih izrednih vrlin in zaslug, pa tudi njegovi tovariši so mu na prsrčen in lep način izkazali svoje občudovanje in spoštovanje — le ena še posebno značajna in plemenita poteza v jubilarjevem življenju in delovanju je ostala skoro pozabljena: Ivan Franke se ni bavil le s slikarstvom in ribarstvom, udeleževal se je tudi v javnem življenju in sicer kot pristaš s o c. d e m. s t r a n k e.

O Ivanu Franketu kot umetniku slikarju, pisatelju, o ribarskem strokovnjaku so slovenski listi že precej pisali. O Franketu kot javnemu delavcu in socijali-

stičnemu somišljeniku je pa potrebno, da se pove tudi to, kar je značilno zanj. Kajti baš delavstvo mora biti prof. Franketu hvaležno, da se je solidariziral z njim, se pridružil njegovim bojnim vrstam v onem času, ko je bilo socijalistično gibanje omalovaževano, zasramovano in preganjano, ko je vsak, ki se je prišteval k delavski stranki, vedel, da ga čakajo težke neprilike in vsakovrstne neprijetnosti. Ivan Franke je bil v tistih časih, poleg Etbina Kristana, edini umetnik in intelektualec, ki je pripadal soc. stranki, izpovedoval in branil socijalistična načela. Naša konservativna javnost in konservativni voditelji naših meščanskih strank so to Franketu hudo zamerili. Za tedanje malomeščanske, zaostale in malenkostne slovenske prilike, je bila

pogumna in odkrita gesta Ivana Franketa, ki se je dotlej odlikoval kot slikar-umetnik, pisatelj in ribarski strokovnjak, res nekaj nenavadnega, za pohlevne in pokorne kranjske rodoljube skoro nekaj strašnega... To je vznemirilo celo tedanjega bogaboječega in vdanega c. kr. deželnega predsednika in vso oficijelno gospodo. Strašilo socializma je lazilo po deželi, in zapisani, okosteneli in reakcionarni uradni, patrijotski in rodoljubarsko konservativni svet je videl v novem socialnem in razrednem gibanju le zlo in propast. Daleč za nami so že tisti časi. Socialistična ideja se je polagoma uveljavila, socialistično gibanje je objelo široke mase, podrlo marsikateri privilegij in marsikateri predsodek, vsililo našemu veku novo mišljenje in čustvovanje, nove borbe in nove naloge. O socialistični ideji in o socialističnem razrednem, revolucionarnem gibanju sodi danes celo povprečno socializmu nenaklonjena publika vse drugače, nego pred tridesetimi ali štiridesetimi leti. Toliko bolj moramo občudovati pogum in dalekovidnost onih, ki se v letih tradicionalnih predsodkov teme in nezavesti niso bali, pridružiti se prvim, še maloštevilnim in neuvaževanim delavskim skupinam, podpirati njihove politične in kulturne težnje in borbe.

Ivan Franke je pokazal zlasti za kulturne težnje proletarijata pravo in odlično razumevanje. Predaval je delavcem v delavskih izobraževalnih društvih, seznanjal jih je z umetnostjo in umetniki. Socialistična stranka mu je v tistih časih tudi ponudila kandidaturo pri državnozborskih volitvah in sicer v koroškem volilnem okrožju. Ivan Franke je kandidaturo odklonil. Vprašali smo ga zadnjič, ko smo mu v imenu socialistično organiziranega delavstva čestitali k njegovi 85-letnici, zakaj je takrat kandidaturo odklonil. Odgovoril nam je: — „Zato, ker nisem govornik!“ — Te besede pričajo o vestnosti in resnosti, ki je danes ni več najti v našem javnem in političnem življenju. Koliko je bilo in je še čvekavih kandidatov in poslancev vseh mogočih strank, ki se niso in se prav nič ne vprašajo, če so govorniki ali ne, če imajo kake sposobnosti ali ne. Ivan Franke gleda med tem še danes prav duhovito na domače in svetovne prilike, zasleduje in tolmači z izredno kritičnim duhom in temeljitim poznanjem javne, naše in mednarodne dogodke in pokrete.

*

V „Zborniku za umetnostno zgodovino“ (l. 1923, št. 1—2) pripoveduje slikar Ivan Franke o sebi sledeče:

Rojen sem bil 16. maja 1841 v Dobju pri Poljanah. Pri hiši se je reklo pri Košancu. Moj oče je bil upokojen finančni lovec. Bil je od 16. leta vedno pri vojakih, pozneje pri finančni straži in je l. 1816 korakal celo proti Parizu. Vendar pa se je k sreči poprej mir sklenil, preden je vojska došla v Francijo.

Ko sem bil kakih sedem let star, smo se preselili v Cerklje. Oče je tam vzel v najem gostilno. Pritisnila pa je slaba letina in premoženje je šlo po vodi.

V Cerkljah sem hodil v enorazrednico, kjer je bil učitelj in organist Cvek, bivši strežaj škofa Wolfa. V šolo nas je hodilo kakih 40, toda ko sem bil jaz 40 let star, jih je živelo od mojih tedanjih součencev komaj polovica. Če niso padali v vojskah, so se pa sami pobili na vasi.

Dve leti sem bil v šoli tudi v Kranju, potem so me dali v gimnazijo v Ljubljani. Drugo šolo sem moral ponavljati, ker sem zamujal čas za učenje s kopianjem na Pasjem brodu. V četrti šoli me je zanimalo zemljepisje. Rad sem čital tudi Schillerjeve spise. Kosilo sem imel zastonj pri Krisperjevih na Mestnem trgu, kjer so mi dali često kako risarsko naročilo; predvsem sem jim delal napise.

V gimnaziji nas je učil slikati neki sobni slikar Poljak, ki je tudi dobro akvareliral. Za njim so prišli taki učitelji, da se mi ni ljubilo več obiskovati risarskih ur. V višji gimnaziji sem se učil nekaj mesecev risati pri slikarju Kogovšku, ki je svoje čase obiskoval dunajsko akademijo. Po Kogovškovi smrti sem se oprijel kurza Goldensteina, ki je slovel v Ljubljani kot spreten gledališki dekorater.

Goldenstein mi je dajal risati in senčiti po majhnih mavčnih glavah. Prav za prav je bila pa takrat moja najboljša učiteljica Preislerjeva „Zeichenschule“, ki sem si jo izposodil v licealni knjižnici.

L. 1862 sem maturiral. Tisto jesen sva jo mahnila s sošolcem Guttmanom, sinom ljubljanskega magistratnega vodje, čez Koroško deloma peš, deloma z vlakom v Oberammergau, Monakovo, Nürnberg, Augsburg, ogledala sva si tudi Walhallo in krenila preko Linca po Donavi na Dunaj, kjer sva kratko počivala.

Potem sem moral ugoditi materinim prošnjam in sem vstopil v semenišče. Tam sem se dobro učil, toda že koj spočetka se mi je zdelo, da ta poklic ni zame in o Binkoštih sem prosil za dovoljenje, da izstopim. Škof Widmer me je poklical k sebi in ko sem mu povedal, da ne čutim pravega poklica za teologijo, me je odpustil in mi je celo ljubeznivo obljubil sto goldinarjev letne podpore, če grem na Dunaj. Tako sem odrinil naslednjo jesen na Dunaj in moj varih je uredil vse potrebno, da bi dobival tja od doma nekaj denarja.

Na Dunaju so na akademiji moje risbe pregledali, nato pa so mi resno svetovali, naj se vpišem rajši na — juridično fakulteto. To me je tako zmedlo, da sem stante pede odšel peš z Dunaja nazaj domov. V Gornjem gradu mi je tako zmanjkalo denarja, da sem šel k opodnemu župniku in mu prodal za štiri dvojače fotografije ranjke cesarice Elizabete, katere sem imel s seboj. S tistimi dvojačami sem prišel

preko Kamnika in Komende domov, v mraku, ker me je bilo sram priti podnevi.

Toda še tisto jesen sem se ojunčil in znova odšel na Dunaj, kjer sem se do začetka prihodnjega semestra zasebno učil. Drugi semester so me sprejeli na akademiji brez ugovorov in tako sem ostal tam rečeni semester in potem še dve leti in končno dobil izpričevalo. Učila sta me tam prof. Wurzinger in še neki drugi.

Pozimi l. 1866 sem odpotoval v Benetke, ki so bile takrat še avstrijske. Tam sem vstopil na akademijo, kjer sem z nekaterimi tovariši obiskoval posebno risanje akta. Ko so tisto leto Benetke zasedli Italijani, sem moral seveda domov v Cerklje, toda že spomladi 1868 sem se vrnil.

V Benetkah sem se seznanil z baronom Liebhartom iz Estlandske, s slikarjem Wolfom iz Mannheima, s kiparjem Stegerjem, dalje z Rendičem in z Jankovičem. L. 1870 ali 1871 enkrat je prišel v Benetke tudi Janez Šubic, s katerim sva si delila atelje na Campu San Polo.

Gostilnici v bližini najinega stanovanja, kjer smo se zbirali skoraj vsak dan, smo rekli „priložnost“, posebna priložnost je bila pa Riva Tonda, kjer so točili izboren chianti. Superlativ slavnostnega razpoloženja pa smo hodili zalivat blizu Campa San Marco k Giacomuzzu, ki je prodajal božansko vino pod imenom cipro. Dosti časa smo presedeli tudi v kavarni tik akademije, kjer smo izvojevali marsikatero debato. Teoretizirali in estetizirali, kakor to delajo danes, nismo. Takrat je bilo med nami aktualno vprašanje slikarske tehnike stare beneške šole.

V Benetkah smo ob starih mojstrih občutili vse pomanjkljivosti moderne tehnike in smo se zopet začeli zanimati za staro, ki se nam je zdela dosti popolnejša. Šubic se za te stvari ni zanimal, plaval je že v modernejših vodah in ni mnogo občeval z italijanskimi umetniki, ki so bili ventilirali to vprašanje. V ostalem so se sukali naši pogovori večinoma okrog dnevnih senzacij, vesti iz domovine ter pač takih predmetov — o katerih razpravljajo tovariši po dnevnem delu v gostilni.

Na akademiji — beneška akademija — je bila takrat še zelo enostavno urejena — je poučeval en sam profesor, po imenu Molmenti in njegovi učenci so vse leto slikali po enem in istem modelu.

Moja pot na Kitajsko.

Leta 1873 sem imel priliko odpotovati na Kitajsko. Naš veseljak Liebhart, ki je imel zveze z rusko aristokracijo, je nekega jutra padel v atelje za prašanjem:

„Franke, ali ne bi hotel potovati v Kino? Manilo boš videl in Hongkong in vse mogoče lepe reči. Zastonj, in imel se boš kakor grofi!“

No, jaz sem najprej menil, da v Hongkongu ali Manili nisem ničesar izgubil, končno pa sem si vzel štiriindvajset ur časa za premislek. Drugo jutro sem se odločil, da grem, in potem so me vlekli skupaj s kiparjem Stegerjem v neko palačo, kjer so me predstavili bivši ruski dvorni dami, kneginji Saši Žokovski, ki je bila silno lepa in prav tako naivna mlada dama, v ostalem tudi nesrečna in v tistem hipu zelo razburjena. Posledica vsega je bila, da po polurnem razgovoru z njo še vedno nisem vedel, zakaj in po kaj naj grem na Kitajsko, in pa ravno jaz. No, ruski knez Lieven, ki je bil tudi navzoč, je rešil položaj; prijel me je za rokav in me peljal k

oknu, kjer mi je razložil vso stvar. Kako sem takrat potoval, sem popisal svoje čase v „Zvonu“, vendar pa naj povem še enkrat.

Lepa Saša je imela razmerje s cesarjevičem Aleksandrom. Toda še preden so se pojavile njegove posledice, je car oba grešnika pognal po svetu in sicer vsakega na drugi konec: Sašo v Italijo, Alekseja pa so izročili na milost in nemilost admiralu Pošjedu, ki je cesarjeviča vkrcal na ladjo „Svetlano“ in ga peljal v Šantung na svež zrak. Med tem je Saša v Italiji porodila, dobila legar, in ko je ozdravela, je opazila, da sta ji izginila guvernanta in otrok. Ker Aleksej o vsem tem ni mogel ničesar vedeti, so poiskali človeka, ki je razpolagal s poštenim obrazom, mu dali denar in nalogo, informirati cesarjeviča ter poiskati guvernanto in otroka.

Dobil sem par tisoč frankov in tisoč napoleonov in z vsem tem sem šel lovit nesrečnega cesarjeviča in zlobno guvernanto. V časopisih sem čital, da se je cesarjevič preko Pacifika peljal v Ameriko, odtod preko Japonske v Šangaj, odkoder je imel predpisano ruto v Vzhodno Sibirijo. Janez Šubic je obljubil, da bo pošiljal korespondenco za menoj in uredil vse potrebno, jaz pa sem se vkrcal za Aleksandrijo, kjer sem si kupil angleški besednjak in knjigo „Civilisation of England by Buckle“ in sem angažiral stewarda in neko Škotinjo, da sta me učila angleški. Le to sem moral oškodovati z lekcijami iz „Fausta“.

Vozil sem se 48 dni in prišedši v Šangaj, sem z zvijačo izročil cesarjeviču pismo. Potem sem šel lovit guvernanto, katero sem s pomočjo avstrijskega konzula Schlicka (Schweglov svak) in njegovih Kitajcev našel v Tajhu (Veliko jezero), ji vzel otroka in se po treh mesecih zopet vkrcal na angleško ladjo in odjadrat domov. Slikal sem malo. Pri Schlicku v Šangaju sem napravil nekaj fiziognomičnih studij po kitajskih tipih — sedaj vise v mojem stanovanju — v Sučovu in ob jezeru Tajhu pa nekaj krajinskih slik, izmed katerih vise sedaj tri v Narodni Galeriji ljubljanski.

Po povratku.

V Benetkah po povratku nisem ostal dolgo. Še isto poletje v avgustu sem odšel domov, odkoder sem kmalu posetil Dunaj, kjer je bila takrat slavna svetovna razstava (1873.). Na vsej tisti razstavi so mi najbolj imponirali Lenbachovi portreti. Višek razstave so tvorili Francozi, ki so se odlikovali po finih risarijah in po veliki portretni kulturi.

L. 1876 sem se oženil z mladim in nepokvarjenim dekletom. Kar se slikarije tiče, sem se tiste čase začel pečati s krajino. Sčasoma mi je pošel denar in prav dobrodošel mi je bil predlog nadzornika Šolarja, mojega bivšega gimnazijskega profesorja za zemljepis, naj kompetiram za suplenturo risarskega učitelja v gimnaziji v Kranju. Leta 1878 sem bil tam že nastavljen in prihodnje leto sem po šestmesečnem študiju šel delat na Dunaj izkušnjo. Delal sem jo iz perspektivnega risanja, umetnostne zgodovine, anatomije, dekorativne kompozicije itd. Prof. Storek mi je dal pri izpitu dosti zvitih nalog, namreč narisati perspektivčen floris mize z baročno zvitimi nogami, od katerih je bila ena zavita na napačno stran. Zdelo se mi je, da sem izkušnjo dobro napravil, toda spaka, ko sem šel vprašat predsednika komisije, kako in kaj, mi je le-ta povedal, da izkušnjo lahko delam

zopet čez pol leta. Ves razočaran in jezen sem hodil po Dunaju; končno so mi naznanili, da je bilo vse skupaj le error in persona in da sem skušnjo napravil.

V Kranju mi šola ni vzela mnogo časa. Lovil sem ribe, hodil po okolici in pa pota sem imel, ker me je, še preden sem prišel v Kranj, imenovala dunajska centralna komisija za konservatorja za Kranjsko. Imel sem dosti dela s to stvarjo, posebno po potresu.

L. 1889 sem v Ljubljani prevzel pri Kmetijski družbi vodstvo ribarskega oddelka in usta-

novil na Studencu ribarski zavod. Med drugim sem v Ljubljani poučeval risanje na gimnaziji, na učiteljski in na obrtni šoli. Nekega lepega dne sem postal še izvedenec za pisave, baron Winkler me je imenoval za ribarskega izvedenca in končno mi je Hein obesil cesarskega svetnika.

Leta 1908 sem šel v pokoj. Le na Mladiki sem še poučeval po dvakrat na teden. Ko so mi l. 1914 vojaki iz ateljeja v Mladiki napravili bolnico, sem se z barvami in platni preselil v Jakopičev paviljon, kjer sva med vojsko slikala z Jamo vsak v drugem prostoru.

Tone Maček:

NOČ.

O noč! Kako so blagodejna tvoja božajoča krila
ko na trudno zemljo rahlo se spustiš.
Iz src preženejo vso tugo tvojih sanj lečila,
a strašna si, če v dušo se vseliš — —!

Culkovski:

GRIŠKA ONUČIN IN NJEGOVA ŽRTEV.

(Dalje.)

Prispela sta na nek večji prostor, obdan od nizkih vegastih hiš in lese-nih kolib, kjer je bilo vrvenje še pestrejše, le s tem razločkom, da se je vsem tem ljudem na prvi pogled poznalo, da živé v izobilju. Prodajala se je tu vsa mogoča tvar, večji del že rabljena, katero so posestniki iz različnih vzrokov prodajali. Stale so tu revne ženske s sledovi pomanjkanja na ocvetelih obrazih, ki so od mraza prestopicale z ene noge na drugo, zavite v ohlapne tenke rute, ter z nesigurnimi besedami ponujale revno ponošeno obleko in oguljene odeje, od katerih so se gotovo težko ločile, ali glad je bil močnejši ko hlad.

Moški so ponujali razno, že rabljeno orodje, stare, za silo okrpane čevlje, dele pohištva in predmete domačih izdelkov. Mladi delavci so barantali za niklaste ure in verižice in zlasti krog enega, ki je prodajal hreščečo harmoniko, se je nabrala skupina radovednežev, ki je glasno hvallila, kritizirala in se pripravala o vrednosti. Bilo je tu vse mogoče na prodaj: peči, omare, obleka iz najpriprostejšega do najfinejšega blaga, ki je po čudnih naključjih nazadnje zašla tu sem in marsikaka zasálena salonska suknja ali fin ogrtač je nemo pričal o neizvestnih dramah. Kup zaprašenih knjig je zaman čakal kupca in par svetih ikon je pod

rosnim steklom brezizrazno strmelo v to pisano družbo.

Lebedov se je brezciljno prerival skozi gnječo, prisluškujoč kaj se govori in kakor v pričakovanju da sreča kak znan obraz. Njuna tovariša sta nekam izginila, le Griška mu je bil vedno zvesto za petami. Nebo se je medtem prevleklo z enakomernimi, težkimi oblaki. Strehe, ki so se še malo prej iskriale kakor z biseri posejane v zimskem jutranjem solncu, so pobledle in nad bazarjem je leglo težko, svinčenosivo ozračje, ki je tužna lica napravilo še bolj žalostna, a obrazi veseljakov so se zategnili v izkažene grimaze. Začele so padati redke snežinke.

Koncem bazarja je razložil svoje izdelke soliden čevljar. Griška in Lebedev sta se ustavila pri njem.

„Kaj pa bratec? Škornje, čizme, čevlje? Kar izberi. Takega blaga ne dobiš v sami Moskvi!“

„No pa nam pokažite škornje. Za mojega tovariša.“

In z uslužno brzino je začel snemati s kolibe dva para; potegnil je od nekod neko desko in jo položil pred Griška na blatna tla.

Skrbno jih je ogledoval in primerjal: eni so bili preveliki, drugi premajhni. Pomeril je še tretji par in ta je bil kakor nalašč zanj umerjen.

„Koliko?“

„Trinajst rubeljčkov, prijatelj.“

„Kam pa misliš!“ je začel glihati Lebedev. „Za trinajst rubljev jih dobim dva para. Saj nisi žid.“

Po dolgem in trdovratnem trgovanju so se nazadnje pobotali za deset in pol. Razvil je Griška svojo ruto in naštel čevljarju na dlan ducať pisanih papirčkov, ter je ves srečen obesil škornje čez ramo. Šla sta, da poiščeta še trgovca s kapami. Tudi tu sta dolgo izbirala; bilo jih je brez števila, raznih vrst: iz priproste ponarejene volne, iz sive kožuhoine kavkaških kôz, iz dolgodlačnih kož angorskih belih in črnih ovac in fine, astrahanske, iz kožic nerojenih jagnjet.

Grišku so se kajpada slednje najbolj dopadle, a ni smel misliti na nje, ker so bile predrage. Izbral si je kratkodlačno črno ovčjo kučmo in prepustil kupčijo Lebedevu, ker se je popolnoma nanj zanesel.

Stlačil je svojo ponošeno kapo v žep in si nadel novo. In kakor da je imela ta kapa čudotvorno moč, tako je čudovito vplivala nanj. Poprej je strašno nerodno postavljaj svoje korake in capljaj za Lebedevom kakor ponižen pes, s sklonjeno glavo, in si ni upal dvigniti oči, da bi pogledal mimoidočim v obraz; zdelo se mu je, da se ves svet zaničljivo za njim ozira in se mu smeje kakor kakemu zmahedranemu bebcu, ki ves preplašen prvič v svojem življenju strmi v lokomotivo. Sedaj se je pa kar naenkrat čutil kot enakovreden del te pisane množice ljudi, njegov večno upognjen hrbet se je vzravnal in z dobrodušnim smehljajem je pomežikoval na levo in desno, kakor da hoče reči:

„Kaj nisem zal fant?“

Venomer si je s prosto roko popravljal svojo novo kapo na glavi ter jo posajal zdaj na zavitek, zdaj na levo uho, da bi bolj fantovsko učinkovala in na ulici se je mimogrede neprenehoma oziral v izložbena okna, da vidi, kako mu pristoja.

Lebedev se je tu in tam ustavil ter napolnil cekar z raznimi zavitki in škrcniclji.

„Sveti Božič je pred durmi in tedaj je mnogokaj treba. Človek si rajši druge dneve pritrga, da vsaj na tak praznik pozabi revščino. Pa še za sosede moram nositi. Nič ne de. Drugič bodo pa drugi, si bom pa jaz pot prihranil.“

„Sedaj imava menda vse. Najina tovariša sta se pa izgubila. Imata gotovo

svoja pota. Najbrže sedita že kje v kaki gostilni. Tudi nama bi ne škodilo, če se malo okrepčava predno jo mahneva zopet domu. Kaj praviš k temu Griška?“

Kaj bi Griška rekel? Saj si že od nekdaj ni nikdar drznil imeti lastnega mnenja. Danes seve, danes, ko ima na glavi novo kapo, čez ramo mu pa visi par novih, svetlih škorenj, bi si tudi on dovolil povedati kako pametno, a od samega zadovoljstva mu ni hotelo ničesar priti na jezik, samo široko se je nasmehnil in prikimal.

Krenila sta v stransko ulico, potem še v eno in nato po malem klancu navzdol, ter sta prišla v del mesta, kjer so bile vse hiše druga drugi podobne. Napol iz lesa, napol iz ilovice so se vrstile nizke pritlične hišice s značilnimi izrezljanimi strešicami nad vrati, v dolgih vrstah druga za drugo. Kazale so vse mogoče barve, od kričee-rdeče do temno-modre, kakor da je nekdo iztresel vrečo pisanih igračk po klancu. Nekatere so gledale prikupno in vablivo v svet, kakor da mežikajo s svojimi malimi okni, druge so pa odbijale s svojim obupanim izrazom, odrte stene, od katerih je odpadal ilovnat omet, so se zdele kakor da so razjedene od ostudne bolezni in z umazanimi cunjami zamašena okna so brezizrazno strmela v ulico, ki jih je s svojim blatom škropila po vratih in motnih šipah. Delavska četrť.

Ustavila sta se pred enonadstropnim poslopjem, zidanim iz surove opeke, ki je nosilo nad vrati obledel napis:

„Brjuhova gostilna in čajarna.“

V napol temnem prostoru je bilo precej živahno. Bilo je občinstvo tretje vrste. Nekateri v čistih srajcah, s koketno pričesanimi lasmi, ki so jim kukali izpod senčnikov čepic so stali naokrog, drugi, umazani, s črnimi rokami, so sedeli pri nepokritih mizah in rezali kruh in slanino ter nosili v usta, ne meneč se za to, da se na vsakem zalogaju pozna odtisek umazanih prstov. V sobi je bil šum kakor na bazarju, čeravno so pili samo čaj in limonado. Pri mizi v kotu je metala četvorica umazane karte. Denarja ni bilo videti. Debeli gostilničar, Armenec, je stal na svojih krivih nogah za bufetom in oči so mu neprestano švigale po sobi. Lebedev se je ustavil pri vratih in iskal z očmi po prostoru. Pri mizi poleg peči je odkril znano družbo v zaupnem pogovoru. Tudi oni so ga opazili in mu že od daleč mahali naj prisede. Bila sta med

njima tudi njuna dva tovariša z rudnika.

„No, kaj boš pa ti povedal novega, Lebedev? Kako se pri vas razvijate?“ ga je vprašal visok, modrook, dobrodušen delavec iz omizja, s pristrženimi plavimi brki, ki je očitno vodil ves pogovor.

„I kaj naj bo. Saj veš kako živimo, Fedor. Iz rok v usta in — kuš!“ je odvrnil Lebedev in naročil ocvrtega špeha in „pacanih“ kumarc za dva.

Fedor je primaknil svoj stol bližje k mizi, se ozrl naokrog in se nagnil k Lebedevu ter z znižanim glasom nadaljeval:

„Ti bom pa jaz nekaj povedal. Ravno prav da prideš; mi smo se pravkar o tem razgovarjali. Nekaj se pripravlja. Kmalu bo počilo.“

Pazno je gledal Lebedevu v obraz, kakor da hoče videti, kak utis bodo njegove besede napravile nanj. Ta pa ne le, da se ni kazal prav nič presenečenega, še celo nek porogljiv smehljalj mu je zakrožil usta, ter je mirno rezal svoj špeh. Tedaj so se tudi ostali pomaknili čisto blizu k mizi, želeč se udeležiti polglasnega pomenka, oprezno se oziraje, če kak nepoklican gost ne prisluškuje.

„Predvčeraj je bil član našega glavnega odbora iz Petrograda tu. Imeli smo sestanek. Saj veš, kje? Rekel je: bodite pripravljene na vse. Čakajte samo na naš poziv. V obeh prestolicah je nezadovoljnost dosegla vrhunec. Delavstvo strada, meščanstvo je ogorčeno nad večnimi neuspehi na fronti in dvorjanstvo se zgraža nad režimom, ki je zavladal na carjevem dvoru. Mužik zdihuje pod bremeni vojne in vsa Rusija čaka samo ugodnega trenutka, da strese raz sebe vsiljeni jarem. Vrše se vse mogoči sestanki in dogovori, kljub poostreni paznosti „črne stotnije.““

„Če niso vse skupaj zopet le prazne marnje, kakor že tolikokrat,“ je počasi

pristavil Lebedev. „Za zaprtimi vratmi je lahko delati revolucije, kadar je pa treba iti na ulico, se pa največji hujskači najprej skrijejo.“

„Ne, ne, ne bodi vendar tak pesimist,“ je živahno ugovarjalo ostalo omizje. „To pot je resnica. Če znaš med vrsticami čitati, si moral že sam spoznati iz časopisja, da na vseh koncih vre.“

„Meni je prav, če dobimo enkrat tudi kaj poštenega dela, kaj resnega, ne kar tja v en dan. Samo kričanja in mahanja z rdečim platnom se kanoni še niso nikoli ustrašili. Imamo prežalostne skušnje iz leta 1905, ko smo se zadovoljili s praznimi obljubami vlade, ki je trenutno izgubila glavo, ko pa je videla, da smo se pomirili, z zavestjo, da smo si priborili v vladi zastopstvo, je pognala to zastopstvo domov, nam pa vrgla zanjko okrog vratu.“

„Bodi brez skrbi Lebedev. To pot se ji ne bo posrečilo. Nas je izučila. Naš delavec je od 1905. leta do danes napredoval vse bolj kakor njegov tovariš v zapadni Evropi do konca prošlega stoletja in se tudi ne bo ustavil na enaki stopinji z njim, temveč bo šel naprej, ker za nas to vprašanje ni samo vprašanje kruha, temveč religija. V tem trenutku se gre samo za to, kdo bo potegnil vodstvo bližnje revolucije nase, delavstvo ali meščanstvo.“

Lebedev je počasi srkal čaj iz kozarca, v katerega je nalival iz trebušastega čajnika in prigovarjal Grišku:

„Pij in prigrizni, do doma imava še daleč. In pa malo bližje se primakni.“

Oni trije iz mesta so se vprašujoče ozrli v Lebedeva, češ, kdo je ta človek. Pomiril jih je z malomarno gesto, kakor da hoče reči: „Ta nam ni nevaren.“

(Dalje prih.)

Historicus:

„AMERIŠKI SLOVENCİ.“

I.

Za našo hišo je rasla nenavadno košata češplja. V nedeljah popoldne so prav radi posedali v senci pod njo naši, sosedovi in drugi. Mi otroci smo bili stalni gostje, posebno, kadar je prikreval stari Martin „Meksikajnar“ okrog skednja ter se zavalil v gosto travo... Martina „Meksikajnarja“ smo imeli radi. Če je bil dobre volje, pripovedoval nam je do poznega večera o Ameriki, posebno

pa o Meksiki in o vojski, v kateri se je boril na strani cesarja Maksimilijana. In kar požirali smo slikovito opisovanje te prečudne dežele. Martin je bil tam ujet, potem je služil za hlapca pri velikem posestniku Špancu več let, nato potoval po svetu — Bog ve kod —; vrnil se je domov v početku l. 1880 in od tedaj je bil za pomoč bratu in družini. In koliko je znal povedati: najprej, kako so ga zvalili, da se je šel vojskovat, kako so se zbirali v

Trstu, v Genovi in drugod in kako so prijadrali v Mexiko. Nam otrokom se je odprl nov svet: Meksika, Amerika... In sanjali smo o tem Neznanim lepem...

V dolgih zimskih večerih smo potem nadlegovali očeta, kadar je prišel domov od dela vsaj malo dobre volje — in moral je izpopolnjevati Martinovo pripovedovanje. Naš oče je veliko romal po svetu. Izučen ključavničar je s sulo v roki prehodil Avstrijo, Nemčijo, Švico, del Francije, severno Italijo. V vojni z Nemci nedaleč od Kraljevega Gradca so preko ranjenega jahali kirazirji in mu hudo prizadejali; lahko smo v njegove luknje v vratu in na telesu položili male prstiče, ker bolj nejeverni smo bili od svetopi-semskega Tomaža... Oče nam je moral govoriti tudi o Ameriki, znal je več kot Martin, ki je bil tam. Potolražili smo se, da ve Martin več o Mexiki, naš oče pa o drugi Ameriki, kjer živi naš stric Matevž, ki jo je kot 17 leten fant popihal čez lužo in sedaj premog koplje v bogatih rudnikih tam nekje...

Sanjali smo veliko o Ameriki, in v pogovorih s tovariši je bilo sklenjeno: koj ko odrasemo, pojdemo na pot za stricem Matevžem in tja, koder se je vojskoval Meksikajnar Martin. Včasih smo se čudili na tihem pri sebi — zakaj ni šel naš oče v Ameriko, pa bi bili tudi mi Amerikanci, ali najstarejši brat, naš Janček, nam je razložil, da je treba veliko denarja, če se hoče tako daleč peljati...

Ko smo začeli v šolo — in ko sem se naučil brati, so mi najbolj ugajale povesti o Indijancih. Moj brat Janček je kupoval prav rad knjige, tiste od Giontinija in od Turka, s podobami na prvi strani; imel jih je veliko in posojeval jih je proti odplačilu 1 novčiča. V tem je bil rigorozen; kdor je hotel knjižico: „en krajcar“. In če ga nisi imel, je nisi dobil. Za ta denar je kupoval nove knjige.

Za me so bile „indijanarce“ najlepše čtivo... O bojih v ameriških prerijah in pragozdih, o velikih rekah, o divjih pustinjah. Koliko sanj, koliko lepih, sijajnih, prelestnih sanj sem presanjal o Ameriki in ameriških lepotah.

Ko sem se v srednjih šolah naučil nemščine — ti, ljubi, nepozabni Karl May in Tvoj Winetou, Tvoj Old Schatterhand, koliko lepih, radostnih ur, dnij in tednov si povzročil nam mladim dušam! Kako sem vse bolj cenil Martina Meksikajnarja, svojega očeta, dolgoletnega pot-

nika po Srednji Evropi, in pa brata njegovega Matevža, ki je čisto gotovo tam nekje govoril če ne že s Winetouom, pa vsaj z Old Schatterhandom ali vsaj s katerim teh simpatičnih in dobrih junakov...

Amerika! Amerikanci! Prerije! Indijanci... Od nesrečnih matematičnih formul, poleg gramatike in besednjakov, s katerimi naj luščim vse časti vredne klasi-ke starega Rima in še starejših Grkov — mi je uhajal duh v deželo, kjer se more res kaj doživeti. Zavidal sem dobrega Mayja, ki je res take dogodivščine doživel... Kako rad bi bil na njegovem mestu?!

Leta so izginjala. V knjigah sem čital o bojih za svobodo, o širjenju revolucijonarnih idej, o proglasu neodvisnosti Amerike, o Benjaminu Franklinu, o Jurju Waschingtonu — o novi demokraciji...

Nov svet sem videl. Porodila se je nova družba, ki je počela po svoje pojmovati svet. Ni bilo kast in privilegiranih stanov v nji; družabnih razlik seve tudi ne. Francoski markiz Lafayette je vzklikal v svojih pismih: „vsi državljani tu so bratje med seboj.“ Za preteklost, za stari in srednji vek se nikdo ne briga; pred njim je edino sedanost in oni sami.

Mnogokrat sem v duhu ponavljal verz pesnika Turgota na Franklinovem kipu:

„Eripuit coelo fulmen sceptrumque tyrannis“ (Nebesom je iztrgal strelo, tiranom pa žezlo).

Veliki junaki so bili ustanovniki ameriške demokracije.

In Slovenci v Ameriki? Škof Baraga in pokristjanjenje... Pa misijonarji? — Kakor sem navdušen sledil Winnetouu in Old Schatterhandu, tako sem bil poparjen, ko sem čital vesti o pokatoličevanju svobodnih sinov prerij. Uvrstil sem jih tja, kjer so bili shranjeni misijonarji Južne Amerike s svojimi suženjskimi plantažami...

Stik z ameriški slovenski sodru-ugi — Simon Kavčič iz Virdena, Nace Zlemberger, Petrič, Zavrtnik itd. — pa mi je pokazal drugo Ameriko, Ameriko delavca-trpina, Ameriko delavca-bojevnika.

Z veliko slastjo sem prebiral njih dopise in pisma in s prav tako velikim veseljem sem čital časopise iz te zagonetne dežele, iz te domovine mojih mladostnih sanj. Pozdravljal sem vedno

„Proletarca“, glasilo nove dobe v duhovnem življenju naših ljudi tam preko...

*

Vse to se mi je kot čaroben film prikazalo pred oči, ko sem listal lepo, pregledno in seve nad vse zanimivo knjigo, ki jo je izdala vrla „Slovenska Narodna Podporna Jednota“ v Chicagu minulega leta in ki jo je spisal vsem nam mili sodrug, bojevnik iz prvih časov socialističnega političnega in strokovnega pokreta, naš Jože Zavrtnik, urednik dnevnika „Prosveta“ v Chicagu.

In popolnoma sem razumel, zakaj je združitevna konvencija SNPJ in SDPZ sklenila, da izda SNPJ ob dvajsetletnici zgodovinski spis, ki naj obsega kratko zgodovino Severne Amerike s posebnim ozirom na Združene države, potem obris ameriškega delavskega gibanja, zgodovino same Slovenske Narodne Podporne Jednote in naseljevanje Slovencev v Ameriko. Koliko meni podobnih preteklostij je med vodilnimi člani Jednote in njenih večlanjenih društev! Koliko jih je, ki so prav tako sanjali v mladih dneh pod vplivom raznih pripovedovanj o daljni Ameriki in ki so jih te sanje gnale za srečo... Nekateri so, recimo, zadovoljni — drugi, v kolikor je pač mogoče, tretji, v delu za splošni blagor, izpolnjujejo življenjske sanje bojujoč se za vzvišene ideale, četrti:

Ivan Vuk:

SAMO, DA NE RAZŽALOSTI MATER.

(Konec.)

Le povej,“ mu je prikimavala. „Gospod, ko bi vi vedeli...“ Marko je glasno zaplakal. „Kaj, če bi vedel,“ je vprašal uradnik. Marko je pomolčal. — „Beda ne sme zmagati.“ Uradnik je gledal. „Kakšna Beda?... Kaj ne sme?...“ — „Beda,“ je ponavljal Marko. „Tista, ki trdovratno sedi pri naši mizi in se vedno smeje. Tista, ki so nam jo poslali gospodje, ko je umrl oče, da sedi pri nas. Zato so nam jo poslali, ker so kupili kri očetovo...“

Policijski uradnik ni ničesar razumel. Položil je roko na dečkovo čelo in dal poklicati zdravnika.

„Je li zdrav ta dečko,“ je rekel zdravniku, ko je prišel. „Tako čudno fantazira.“

„nikjer miru, nikjer pokoja“, peti... Pa kaj bi našteval, s trebuhom za kruhom, čim dalje prideš, tem dalje ti kažejo. In popisati to deželo hrepenenj, ta kolos, ki ga občuduje vse, tega orjaka, ki požira trume za trumami — mar more biti hvaležnejše naloge?

S. Jože Zavrtnik se opravičuje v uvodu knjige. Navaja poteškoče, ki so ga ovirale, da ni mogel sestaviti boljšega dela. Popisuje, kako je iskal gradiva in se hvaležno spominja vseh onih, ki so mu pomagali.

Pregledoval sem več mesecev Zavrtnikovo delo. Prebiral sem stran za stranjo in vedno bolj sem bil te knjige vesel. Že dejstvo, da je inicijativa prišla od konvencije, da jo je sklenila, in dejstvo, da je slovenski delavec, bivši naš železničar, njen avtor... vse to je silno razveseljivo. Ideja iz duš in src slovenskih delavcev-proletarcev, delo iz uma slovenskega delavca-proletarca — prosim, pokloniti se je treba geniju slovenskega proletarijata tam v daljni Ameriki.

Ni to pretirana hvala, ne. Kaj so napravili slovenski inteligentje, ki so se odselili v Ameriko? Ali niso vsi tisti gospodje, ki so šli tja vodit „ovčice“, daleč za našimi sodrugi, ki dnevno rastejo navzgor v vsakem oziru.

(Dalje prihodnjič.)

Zdravnik je pregledal Marka in zmajal z ramami.

„Pljuča niso najboljša,“ je rekel. „Več zraka potrebuje. „Drugače je zdrav.“

Uradnik se je obrnil k dečku.

„Si slišal?... Zraka potrebuješ... Tam v tistih sobah umrješ... Če imaš rad mater, povej, da bomo vedeli, kdo si in odkod si, da boš prost.“

Marko pa je povetil glavo in plakal.

„Ne smem, gospod,“ je jecjal. „Ne smem, ker mama bi umrla.“

Uradnik je zmajal s plečami in rekel: „Pa dobro. Ako nočeš, pa ostani. Ko se naveličaš, boš že povedal.“

Obrnil se je k žandarju, in mahnil z roko. Žandar je pristopil in odšel z Markom zopet po stopnicah.

*

In tako je ostal. Tri mesece je že tako živel v družbi apašev in žeparjev in poslušal njihove nauke. Uradnik ga ni več klical. Samo ključarji-žandarji so mu prinašali vsak dan odmerjeno porcijo kruha. Sojetniki so mu dajali od svojega, kar so kupili, da ni živel samo od kruha. Vsak večer so ga preštevali z drugimi in vsako jutro so ga spuščali z drugimi na enourni sprehod na dvorišče.

In ko so njegovi brkati tovariši že zaspali, je on še z odprtimi očmi strmel v nizek, umazan strop in njegove ustnice so se rahlo zgibale:

„Mati... mama... Kaj je s teboj? Ali si zdrava?... Nikdar ne smeš zvedeti, kaj se je zgodilo s tvojim Markom, ki si ga blagoslovila, ko je odhajal. In če imam cela leta presedeti tukaj, preko mojih ust ne pride beseda, ki bi ti povedala, da je tvoj Marko zaprt med hudodelci.“

To je bila njegova molitev.

Pred očmi se mu je pojavila mala izba, njih siromašno stanovanje. Mati sedi za mizo in petrolejka brli. Šiva. Koščen je njen obraz in prsti so koščeni, izmučeni. Na slamici pa ležita sestrici in brat. Prozorna, tanka so njih ličeca. Bogve, kaj so jedli danes. Morda samo osoljeno vodo in v nji zdrobljen izsušen kruh, nabran morda vbogaime. In včeraj tudi in predvčerajšnjim tudi.

Obrne se na bok.

V ječi, zraven njega, po vrsti, kakor snopje, spi štirideset ljudi. Štirideset ljudi v tej majhni umazani in nizki sobi... Tesno, stegneno leže eden poleg drugega. Zrak je težak. Žila v sencih utriplje glasno in vidno.

Ali Marko ne misli na spavajoče, na zrak, na ječo. Njega misli so tam zunaj, na ulici.

„Kdo je pisal to pravico? Kdo je držal pri krstu te zločince? Kdo jim je dal ime: Pravica?...“

Odgovarjalo mu je od nekod:

„Tisti so jo držali pri krstu in ji dali ime, ki so izpili kri tvojemu očetu. Tisti, ki so v nagrado zato poslali v vašo hišo Bedo, da vas vseh čuva.“

Nekdo se je v spanju obrnil. Vsi so se morali obrniti z njim. Nekdo je v sanjah vzkliknil:

„Svinje proklete...“

Marko se je spomnil, kaj je vse videl v izložbah trgovin.

„Moja mati gladuje,“ je mislil Marko. „In bratec gladuje in sestrici... Tu pa

sem videl polna okna vsakršnih dobrot in bogastva. In denarja toliko, da ponujajo po izložbah vsakovrstnega, kakor robce. Mi pa nimamo toliko, da bi si kupili prežganko.“

„Umej krasti,“ se je razjezil nekdo v sanjah.

„Morda res,“ je pomislil Marko, ne zavedaje se, da je poprijel za besede v sanjah govorečega. „Morda res, zakaj, zemlja rodi vsem in nosi vsem. Kdor je znal ukrasti, je postal bogatin. In ko je postal bogatin, je zapisal tiste zakone o „pravici.“ Pokleknil je pred kapital in mu jih je posvetil kot molitev. Žares, strašen bog si, s kamna, ki zahtevaš človeške žrtve; zver, hraneča se z ljudmi, kakor je rekel oče; zmaj, ki piješ kri človeško, pošast, ki ugonabljaš smeh otrok.“

„Razčtetvori hudiča,“ je nekdo zaškripal z zobmi.

Marko je dvignil glavo. Pogledal je okrog.

„V sanjah govori,“ je dejal tiho. „V sovraštvu, ker je zavržen.“

Ustavil se je pri tej besedi.

„Zavržen?!... Zakaj je zavržen?... Ali ne morda tudi zato, kakor on, ker je šel, da poišče kruha, a so mu dajali kamen?... Ali ne morda zato, ker je zaklical, da je človek, in da mu pripada to, kar pripada drugim?... O, on je tekom teh mesecev, čeprav dvanajstleten deček, spoznal, da imajo vsi ljudje, ki delajo, pravico do dobrot, ki jih daje zemlja in ustvarja delo. Spoznal je, da jih je mnogo med ljudmi, ki ne delajo, a živijo bogato. Delo so zaprli v svoje ječe in ga sedaj prodajajo, komur oni hočejo in trgujejo z njim brezvestno. In bogato živijo od izkupičkov. Oni pa, ki so kupili Delo, mrjejo v uboštvu in siromaštvu. Kaj se ni enako zgodilo z njigovim očetom? Prodali so mu Delo, prodali zopet drugemu za isto ceno, materi in njemu pa so v nagrado poslali Bedo. A ko je on šel, da kupi Delo, s katerim bi izgnal Bedo iz hiše, se je pojavila pravica in ga zaprla sem v ta hlev.“

„Kdo te je pisal pravica, da si napisana tako krivično,“ je dejal v bridkosti.

Tik pred njim je bradati človek jezno, zaničljivo zamrmral:

„Tatje... Prešušniki...“

*

Mati je zaman čakala, da se ji javi sin. Težko ji je bilo in bojazen in strah sta ji stiskala srce.

„Kje si moj prvorojeni,“ je klicala. „Kako sem mogla dopustiti, da greš v veliko mesto, sam, tako še majhen in tako še mlad?“

„Kaj se ne spominjaš,“ je reklo nekaj. In ko se je nato ozrla, je sedela tam Beda in jo gledala. „Jaz sem bila, ki sem te nagovorila.“

„Ti, da,“ je vzdihnila mati. „Ni ti bilo dovolj trpljenja. Morala si še priliti drugega.“

„To je moj posel,“ je zahihotala Beda. „To je moja zabava. Tam, kjer je vsega dovolj, ni prostora zame. Tam me izganja izobilje. Jaz pa ne ljubim izobilja. Zato se izogibam takih hiš.“

„Naj se naliže zvrhano ta kelih,“ je rekla. „Samo sina naj dobim nazaj, prvorojenega.“ —

Ali od Marka ni bilo nobenih vesti.

Trgovec iz Aleksinca se je odpravil v Beograd. Mati je šla k njemu.

„Marko se mi je izgubil,“ je rekla tretpetaje.

„Nimaš nobenih vesti o njem,“ je vprašal trgovec.

„Nobenih. In je že četrti mesec odkar je šel.“

„Bom povprašal,“ je rekel trgovec.

„Prosim vas,“ je sklenila roke mati. „Premlad je še in pokvarili ga bodo. Bogve, kako zasluži. Morda še za hrano nima.“

„Bom povprašal,“ je ponovil trgovec.

Tako se je zgodilo, da je trgovec, ko je opravil svoje posle šel na policijo.

„Česa želite,“ je vprašal policijski uradnik.

„Rad bi zvedel, kje je Marko Jovanovič.“

Uradnik je gledal trgovca.

„Pred kakimi tremi, štirimi meseci je šel v Beograd, da poišče službo. Mlad dečko, jedva dvanajstletni... In od tedaj ni o njem glasu.“

„Mlad dečko, pravite, dvanajstletni?... In Marko mu je ime?...“

„Da, Marko Jovanovič.“

Uradniku se je pojavila neka misel.

„Vi ga poznate?“

„Sem iz tistega kraja, iz Aleksinca. Mati me je naprosila, da poizvem. Seveda ga poznam.“

Uradnik je vzel album, v katerem so slike vseh mladih postopačev in odprl.

„Poglejva.“

Trgovec je gledal. Mladi, otroški obrazi so ga gledali. Borba in glad je bila vklešana v njih že v tej mladosti.

„Kakšen je to svet,“ je majal z glavo trgovec. „Rekruti zločincev. Kandidati vislic.“

„Komisija, ki jih izbira pa je...“

Trgovec je pogledal uradnika.

„Današnja družba.“

„To govorite vi?“

Policijski uradnik je zmajal z ramami.

„Govorim, ker vidim. Le oglejte si dobro te obraze, gospod. Gospodskega ni med njimi.“

Trgovec je listal dalje. Nenadoma se je ustavil pri neki sliki. Čital je pod njo:

„Marko Ristič.“

Pogledal je bolje.

„Kakšen Ristič... To je Jovanovič, dečko, ki ga iščem.“

„Vidite,“ je rekel uradnik. „Tri mesece, ako ne bo več, sedi med razbojniki. In noče povedati, kdo je in kod je, da bi ga odpravili v njegovo občino. Evo, vam pokvarjenosti trdovratne.“

Dal je pripeljati Marka.

„Zakaj si tajil,“ je rekel osorno. „Nič ti ni pomagalo. Poglej!...“

Pokazal je z roko na trgovca.

Marko je pogledal in prebledel.

„Mati pa je tako v skrbeh za te,“ je rekl trgovec, „ti si pa zaprt.“

Marko je zaplakal in padel na kolena pred trgovca.

„Nikar ji ne pravite,“ je govoril med jokom, „da ste me našli tukaj. Prosim vas, lepo vas prosim, ne povejte ji... Od žalosti in sramote bi umrla.“

Trgovec in uradnik sta se spogledala. Uradnik je pokimal z glavo.

„Sedaj razumem... Zares jo mora zelo ljubiti.“

„Zakaj si tu,“ je vprašal trgovec.

Marko je še vedno klečal.

„Ne vem.“

„Brez listin so ga našli,“ je pojasnil uradnik. Spal je z nekim žeparjem na podstrešju neke napol podrte hiše v predmestju. Ker ni hotel povedati od kod je in kakor ste se sami prepričali, ni povedal tudi pravega imena, smo ga obdržali.“

„In nič drugega?“

„Nič.“

„No vstani,“ je rekel trgovec. „Ne bom pravil materi.“

Trgovec se je obrnil, da skrije ganutje.

„Ali gre lahko z menoj?“
 „Podpišite, da ste ga sprejeli,“ je rekel uradnik. „Pa lahko gre.“
 Trgovec je podpisal.

Ko je Marko ob strani trgovca stopal po beograjskih ulicah in gledal bogate izložbe trgovin, ni znal, ali je premagal Bodo, ali je ona premagala njega. Vedel je edino to, da je prost in da trgovec ne bo materi ničesar povedal.

Tone Čufar:

DEKLETU V SPOMINSKO KNJIGO.

Danuška!

Ali naj v knjigo spominov
 narišem rumenih cekinov,
 ali naj pišem o sreči,
 ki jo težko je doseči?
 Morda želiš, da cvetlice
 iz knjige Ti dehnejo v lice,
 morda obljube goreče,
 vedno prezgodaj toneče
 v boleči pozabi vsakdajni,
 dandanes tako običajni...?

Ne, nočem obljud Ti dajati,
 hočem le nekaj vprašati...
 Ali imela bi Ti
 zame tri kaplje krvi,
 v času bolesti, tuge, trpljenja,
 v času, ko težko bo breme življenja,
 ko ne bo duše na svetu ljubeče,
 ko ne bo duše v sočutju drhteče...?

Ako imaš te tri kaplje za -mé,
 potem ne zapadem v trpeče gorjé,
 potem bo radostno, veselo srce
 in večkrat bom mislil na — Té!

Hermann Wendel:

HRISTO BOTJOV.

Ob 50 letnici smrti pevca-junaka mlade Bolgarske je Hermann Wendel napisal v razne časopise, (v „Prager Presse“ od 30. maja, v „Arbeiter Zeitung“ od istega datuma itd.) lepe članke v spomin mladega moža, ki je umrl v boju za osvoboditev težko izkoriščane domovine. Mi v slov. prevodu prinašamo članek iz „A. Z.“

Vsa Bolgarska se spominja zadnje tedne s slavnostmi raznih vrst dneva, ko je pred polstoletjem padel smrtno zadet v bojih s Turki pevec in junak Hristo Botjov. Bolgarski narodni junak je: njegove pesmi žive v množicah kakor nobene druge, njegova podoba visi v sleherni kmečki koči. Pred vsemi pa slavi socijalna demokracija ta dan, kajti za Bolgare je Botjov prav toliko kot za Srbe Svetozar Marković: prvi, ki je sejal na kamnitih tleh socijalistične misli. Lani je pisal sofijski soc. dem. list: „Filozofija pesnika in revolucionarja iz leta 1876 je danes filozofija bolgarskega socijalizma.“

Z velikimi vstajami, upori proti Turkom so se na početku 19. veka Srbi in Grki otresli turškega jarma, oziroma so svoj položaj vsaj deloma izboljšali, Bolgarsko pa je tiščal še z vso težo, ker so živeli

najbližje središču osmanske moči in so mogli Turki zadušiti vsak njihov upor z veliko premočjo. Prvo poglavje njihove nacionalne vstaje je tvoril boj za osvoboditev od cerkvene nadvarstvenosti ekumenskega patrijarhata, ki je bil za nje dejansko izkoriščevanje in pogrčevanje; z ustanovitvijo bolgarskega eksarhata je bil l. 1870 ta boj srečno dobojevan. „Porta“ (turška vlada v Carigradu) ni nerada ugodila željam Bolgarov po cerkveni samostojnosti, ker je mislila, da je s tem zabila klin v podložno krščansko rajo, kar je v mnogih glavah vzbudilo upanje, da bo rešeno bolgarsko vprašanje mirno z nekakšnim dualizmom, podobnemu onemu v Avstro-ogrski, da se bo sultan dal kronati za bolgarskega carja. Zlasti so „čorbarji“, z bogateli bolgarski trgovci, ki so skupno s turškimi begi gulili narod, stremeli za tako rešitvijo.

Ponosnejše glave mladine pa so seveda takšen dualistični nestvor odklanjale z vso nejevoljo. V bolgarski emigraciji, ki se je utaborila v Belgradu in Bukarešti, sta pridigala Jurij Rakovski in Ljuban Karavelov ideje demokratskega nacionalizma, ki more doseči svoje cilje le potom revolucije. Iz teh krogov

je izšel Hristo Botjov. Rojen je bil v Kaloferu, navznožju Balkana, l. 1848 kot sin učitelja. V ruskih šolah Odese l. 1863 do 1865 se je navzel še vse drugih teženj po svobodi svojega naroda. Željan izkušenj in doživljanjev je z vso dušo skočil v metež mladega tedanjega življenja, ki je takrat poznalo le zgodovino ruskega duha. Jedva je mogel odpirati svojo notranjost dovolj na široko, kajti z vso naglostjo so drvele nove misli, ki so ga kar hotele poplaviti. V žilah močnega in predrzno-hrabrega mladeniča je kipelo že od narave sočutje s preganjanimi in sovražstvo proti preganjalcem. Ali kar je doslej le občutil kot nejasno valovanje, mu je sedaj vsled vpliva spisov *Hercena*, *Černiševskega*, *Pisareva* in pred vsem *Bakunina* postalo jasno in upodobljeno. Našel je življensko vsebino in namen življenja. Postal je socialni revolucionar in prepustil se je z vso strastjo svojih čutil prevzeti nalogi. Kaj ga je brigalo odslej rodbina? Kaj poklic, kaj služba in zaslužek, kaj življenje?! Križ čez vse, in kot gladen, brezdomovski revolucionar je nagovarjal ljudi po emigracijskih glavnih prebivališčih v Brajli in Bukarešti za svojo sveto stvar. Najsrečnejši je bil takrat, ko je vodil l. 1871 časopis „Duma bulgarskote emigranti“ in l. 1875 ko je urejeval list „Zname“ (Prapor) ter satirični list „Budilnik“, ker je mogel vdihovati v svoje nacionalne tovariše svoj goreči duh in vlivati olje na skeleče rane. Pa tudi njegova moška krepka lirika, — pesmi poeta po božji milosti — je bila vsa v službi borbe. 22 pesmi je, ki so ostale po niem, ali le dve pričati zasebna čustva zasebnika, vse druge so izlivi bojevnika za svobodo.

Kot socialni revolucionar se je pečal Botjov tudi s narodnostnim vprašanjem. Ker je vsak dihjal njegovega življenja veljal boju, ki je stremel za tem, da izgine turški jarem, ni polagal posebne važnosti na obliko eksarhata. Nasprotno: kot sin dobe, ki je povzdignila prirodoslovni materijalizem Moleschotta, Vogta in Büchnerja, je smatral religijo kot predsodek, ki ga je izkoreniniti in duhovščino je sovražil, pa naj je molila službo božjo po grško ali slovansko, kot grdega socialnega zatiralca ljudske množice. Njegova poezija je bila neusmiljeno po hrbtih vseh izkoriščevalcev gladujočega ljudstva, tako „navadnega debelega meščana, kakor po zlatu hlepečega trgovca in popa

z božjo liturgijo.“ Prevrat po srcu in mislih Botjova je mogel le tedaj imeti pravi rezultat, če bi spodili turške zaje-davce obenem z domačimi kramarji, če bi si nadela nacionalna vstaja frigijsko čepico socialne revolucije in če bi se izvršila osvoboditev od turškega jarma po Bakuninomem receptu tako, da bi se odpravila država in zasebna last.

Mogoče je kdaj kaj slišal o miselnem svetu Karla Marksa, ali ker je neskončno bolj prisegal na Bakuninove nauke, ga je prevzela posebna iluzijska zmožnost kljub temu, da je bilo v njem precej volje do realizma. Smatral je, da je bolgarski narod, ki je demokratičen v svojih temeljih, ki ni pokvarjen po bizantinski pogubi, zrel za tako ogromen socialni pokret, samo če ga prava vodilna osebnost vzbudi in vzame s seboj. Tudi to vero v vsemo-gočnost vodilne osebe in v čudežnost revolucionarnega dejanja je učenec sprejel od mojstra. Pogubila ga je.

Ko je nastal l. 1875 upor v Bosni, ki je vsplamtel v silnih plamenih, je tudi bolgarski revolucionarji komite pripravljaj splošno vstajo v Bolgariji, ali Botjova ni več držalo, da bi pisal članke in čakal, četudi se je prav takrat na smrt sprl skoro z vsemi bolgarskimi emigranti. 24. maja l. 1876 se je peljal z avstrijsko donavsko ladjo „Radecki“ s svojimi tovariši, ki so se vkrcali na njo vsi enako njemu kot skromni vrtnarji pasažirji z zaboječki, ali so med potjo z orožjem, ki je bilo v zaboječkih prisilili kapetana, da je pristal na bolgarskem obrežju. 200 jih je bilo, Botjov v fantastični uniformi, no, nikjer še sence od kakega pričakovanja upora, povsod strah in beg pred njimi; bolgarski kmet jih ni maral. Turške čete so jih obkolile in v treh dneh so jih pobili in razgnali. Botjov sam je padel, zadet v čelo, 1. junija 1876.

Neposredno seve nima njegova smrtna žrtev nič opraviiti z osvoboditvijo Bolgarske, ker to je izvršilo rusko orožje, ali posredno je njegova junaška smrt odprla vrata na stečaj njegovim radikalnim, revolucionarnim in socialističnim idejam. Hristo Botjov ni umrl le za neodvisnost svoje domovine, ampak tudi za revolucijo vseh ubogih in potlačenih v znamenju socializma.

Op. ur. Z. Stojanov, biograf Botjova je izdal l. 1889 vsa njegova dela. L. 1906 pa jih je drugič izdala hči Ivana Hristo Botjova, potem še Hristo Paskalov (Sofija) v redakciji Kojčeva

in Filipova (XVI. + 387 str.). — Esih Ivan (Obzor 3. junija 1926) ocenjuje Botjova: „Trije so osnovni motivi, iz katerih izvira Botjova poezija: hajduška ljubezen za svobodo, puntarski duh ter socialno-anarhično nagnjenje. Med najlepše

pesmi spadajo „Hajduk“, „U mehani“ in Hadži Duntar, v kateri slavi junaka, ki je ranjen v prsi. „Tisti, ki pade v borbi za svobodo, ne umre nikdar. Za njim žalujejo zemlja in nebo, zver in priroda, in pesniki ga opevajo.“ —

A. K.:

O POČETKIH SOCIJALISTIČNEGA GIBANJA NA SLOVENSKEM.

(Dalje.)

Robert Wagner je igral pozneje v delavskem gibanju Avstrije zelo veliko vlogo. Bil je urednik soc. dem. časopisa „Gleichheit“, in je bil odločno na strani Andreja Scheu-a, ko je nastal prepir med Oberwinderjem in Scheuem, ki sta bila glavna voditelja tedanjega delavskega gibanja v Avstriji. Ko je Oberwinderja „Gleichheit“ nazvala „glavnim strahopetcem, judežem, goljufom, temnim poštenjakom itd.“, je ta tožil poleg A. Scheua tudi Roberta Wagnerja, oba pa sta bila od porote v Dunajskem Novem mestu osvobodjena. Iz te pravde se razvidi ton, ki je vladal med Oberwinderjem („Volkswille“) in Scheuovci (Gleichheit“). (Bernotovci v „Napreju“ so posnemanje te žalostne dobe. Op.)

Robert Wagner je izdal za l. 1874 „avstrijski delavski koledar“, ki je bil seve zaplenjen. Radi tega koledarja je policija vršila nebroj hišnih preiskav pri delavcih, ki so bil znani ali le osumljeni kot socialisti. — Robert Wagner je bil tudi urednik „Socijalista“, ki je začel izhajati namesto časopisa „Gleichheit“ in bil ustanovljen kot „centralni organ socialno-demokratske stranke v Avstriji.

Karl Höger v svojem delu „Aus eigener Kraft“, ki je zanimiv donesek k zgodovini avstrijskega delavskega gibanja, spominja s toplimi besedami delovanje Roberta Wagnerja, ki se je živahno in neumorno udeleževal v delavskem gibanju kot urednik. Tudi list „Der Gewerkschafter“, ki je začel izhajati januarja l. 1877 je urejeval in upravljal Wagner. Strankinega kongresa v Atzgersdorfu (1. julija 1877) se je seve udeležil Robert Wagner in z njim iz Celovca mizar Jozef Lux, krojač Gabrijel in delavec Padler iz Gradca.

Policija je bdela nad Wagnerjevim delovanjem zelo čuječno in v dnevnem reportu dunajske policijske direkcije (5.

okt. 1878) beremo, da je Liebknechtov zet Geysler obiskal na Dunaju poleg Kautskega tudi Wagnerja.

Umevno je, da je ljubljanska deželna vlada vse storila, da je takega moža onemogočila v Ljubljani iz strahu, da ne zaseje preveč socializma v naših ubogih krajih in v takratnih razmerah, ki jih pokojni Janko Kersnik tako-le karakterizira:

„Pri nas gospoduje mitra, in kardinalske plašč zavija vse v temno noč. Tu morajo nasilna pretresanja opraviti svoje delo. Kaj hočemo začeti z našim ljudstvom? To ni faktor, ki bi se dal upoštevati; in naša inteligenca? Da, naša inteligenca. Ta nasprotuje vsem liberalnim težnjam, uničuje literaturo, ki je vendar edino izpričevalo izobrazbe, zmožnosti in duševne moči vsakega naroda.“ (Glej „Janko Kersnik. Njega delo in doba“. Spisal dr. Ivan Prijatelj. V Ljubljani 1910. Str. 102.)

*

Sekcijski šef v zunanjem ministrstvu, Wolfarth, je n. pr. v vlogi z dne 13. junija 1872 razložil svojemu ministrstvu, kako si zamišlja boj proti „Internacionali“ v Evropi sploh. Prvič: prepoved razširjevanja socialističnih in komunističnih načel potom tiska, zborovanj in društev; drugič: v državnih in v državi subvencioniranih podjetjih ne smejo biti zaposleni delavci, ki so člani socialistično-komunističnih društev; tretjič: delavcem naj se prizna nekakšen del na podjetniškem dobičku v velikih državno koncesioniranih podjetjih, ki bi jim kapitaliziran zagotovil za starost nekako življenjsko rento; četrtič: treba bo določiti dolgost delavnika in starost, ki naj se upošteva pri sprejemu v delo.

Centralna vlada je, kakor že poudarjeno, zelo pazila na vsak pojav v delavskem gibanju. Veliko truda so si prizadeli

posamezni visoki vladni funkcionarji z razmišljanjem in posvetovanjem, kako bi sploh zatri to nevarno gibanje.

V Avstriji je l. 1872 že obstojalo 625 delavskih društev, od teh je imelo gospodarski in samopomočni značaj 428; 197 pa jih je bilo, ki so se imenovala socijalno demokratična delavska izobraževalna

društva in strokovna društva. Statistika osrednje vlade od takrat je n. pr. na Kranjskem označevala le eno društvo, da si jih je — kakor vemo — več obstojalo, ali videti je, da so ji bila ostala društva prav nepomembna. Na Štajerskem jih je bilo 28, na Koroškem 10, v Trstu 1.

* (Dalje prih.)

Dr. Ernst Grünfeld:

DUHOVNE KORENINE ZADRUGARSTVA.

(Dalje.)

O St. Simonu smo že govorili, ali tudi Ch. Fourier postavlja v središče svojih često prav zmešanih bodočnostnih planov zadrugo, in sicer produktivno zadrugo, ki združuje v svojih naselbinah vse vrste gospodarske produkcije. Jasna je podoba produktivne zadruge šele pri Louis Blancu in pri že omenjenem Buchezu, ki soglašata v tem, da postavljata obrtniško produktivno zadrugo v sredino svoje socijalne novostavbe, le s to razliko, da hoče Buchez dobiti za take ustanove kapital od prosvetljenih podjetnikov, Blanc pa od države. Znano je, da je Blancove ideje osvojil veliki vzbuditelj nemškega socijalističnega delavskega gibanja, Ferdinand Lassalle, ki hoče tudi obrtniško produktivno zadrugo, za katero naj denarna sredstva da država, in je le konsekventen, ko vidi pot do tega cilja v političnem gospodarstvu delavstva nad državo, ki ga naj zadobi potom splošne volilne pravice. Lassalovo strastno pobijanje naukov Schulza-Delitzscha, ki ga je — kot to dokazuje zgodovina — daleč nadkriljeval v združnih izkustvih in treznosti, je povzročilo, da se je nemško delavstvo odtujilo od zadrugarstva, zlasti čim bolj se je Lassalovim naslednikom posrečilo ločiti nemško proletarsko demokracijo od „meščanske“.

V ostalem pa je Marksov državni socijalizem vplival, da se je ta ločitev držala dolgo, in šele zmaga revizijonizma, ki ga je dolgo oviral radikalizem socijalno-političnih bojev v nemški državi, je v 90. letih dosegla, da so se delavci bolj oprijeli vsaj konzumnih društev, ki so pravzaprav sama že našla pot k njim. Od 1890. leta naprej pa zaznamujemo v nemških proletarskih zadrugah nov mejnik,

od te dobe se je razvilo v njih bohotno zadržno življenje.

Na Angleškem niso bili nikoli tako doktrinarni. Veliki angleški socijalist Robert Owen ni proletarec, ampak fabrikant, ki gre od uspeha k uspehu, ki najde pot med zadruge, zlasti med produktivne in konzumne zadruge, čisto samostojno. Njegovi učenci ustanove veliko angleško zadržno gibanje; podpirajo jih krščanski socijalci. Ta povsem nedogmatična duhovna struja opirajoč se na vzvalovljeno, pozneje umirjeno, sebe samo v oblasti imajoče veliko angleško delavsko gibanje, vstvari poseben tip angleških konzumnih društev, ki imajo silno velik pomen in vpliv v zadržnem svetu.

V splošnem nista socijalizem in komunizem veliko prispevala k teoretičnemu razvoju zadrugarstva, če se ne vpošteva posebnosti kooperativizma, ki ga je ustanovil v Franciji Charles Gide, ki se opira na teorijo solidarizma. Pod solidarizmom razumeva originalno obliko zmernega socijalizma, ki sprejema sicer veliko elementov iz zgodovinskega združnega gibanja, socijalizem pa mu je i gonilna sila i izvor. Agrarno socijalistična zadržna teorija Franca Oppenheimerja je tudi posebnost, ki je gospodarsko znatnega interesa, nima pa praktičnega pomena, tako da ne pride v poštev kot duhovna sila.

Ruski komunizem sovjetskih mož ne podaja teoretskega interesa, če tudi je izvršil ogromno delo na polju zadrugarstva.

Tako stojimo pred čudovito prikaznijo, da se v dobi, ko se delavstvo ojačuje in z njim tudi njegove zadruge, te zadruge odmičejo iz središča teoretskega interesa. Sme se mirno trditi, da se ne

smatrajo zadruga nič več za vrata v socijalistični svet prihodnosti, odkar je zgodovinski razvoj porinil v stran produktivne zadruga. Po zmagi marksizma ni med socijalisti za zadruga nič interesa in nikakršnih — teoretikov več. So sicer važni glasovi tu, ki se oglašajo, ponajveč iz ust mož, stoječih blizu zadružne prakse (H. Kaufmann, Staudinger, Hans Müller)

— izhajajo monografije o zadružništvu, polemični spisi, zlasti o posameznih vprašanjih, ali ideologije, premišljene, zaključene, ki bi naj tvorila duhovno podlago, za nadstavbo, ne najdemo več. Zadruga ni več splošno vse ozdravljajoče sredstvo; je velika in mogočna, za socijalizem pa ni več predmet centralnega teoretičnega interesa, ampak le vprašanje taktike. (Konec prih.)

Karol Tekavec:

IZ MOJH ZAPISKOV.

(Konec.)

Ta shod je bil pomemben za nas tudi zategadelj, ker se je pokazal predsednik shoda Ivan Brozovič kot energičen mož. Pri otvoritvi shoda je opozoril odločno vladnega komisarja Parma, da je v zborovalnem prostoru oborožena policija, po zborovalnem zakonu pa je prepovedano, da prisostvujejo zborovanju oboroženi ljudje. On da nima nič proti temu, če policija shodu prisostvuje, ker bodo izvajanja govornikov podučna tudi za policijske može, ali zakon je — zakon: odlože naj orožje in so potem lahko kot zborovalci navzoči, ali pa morajo ven. In komisar Parma je potem dal ukaz, da policija zapusti zborovališče, kar je zelo ugodno vplivalo na vse zborovalce.

V tej stvari se je po prvem razpuščenem shodu vršil kmalu drugi pri Raku na Krakovskem nasipu. Pod predsedstvom Ivana Brozoviča je referiral Karl Kordelić.

Po hajnfeldskem kongresu smo seve tudi poskušali z lastnim časopisom. Ustanovili smo „Novi Čas“, ali ni izšla oficijelno nobena številka, ker so vse tri zaplenili že v tiskarni.

Shodi in zborovanja so bila precej nevarna; policija je zvesto čuvala „red in zakon.“ Zato smo se za propagando za delavsko stvar uporabili zabave. Naš kvartet (Bajda, Barta, Čebular in jaz oz. Vrtnik, Oroszy, Bajda in jaz) smo veselo prepevali in zbirali okrog sebe zabave željne in vesele elemente. Težavo smo imeli s slovenskimi pesmimi. Dajali smo nemške pesmi predstavljati raznim dijakom. Seve niso bile dovršene — ali, kdo je vprašal po tem, samo da se je tudi slovenska delavska pesem pela. Po navadi smo peli menjajoč po eno slovensko in nemško in pa tiste v „obeh jezikih.“

Naj podam pesem, ki smo jo prav veliko peli in je bila zelo priljubljena:

Vzbujenje duhov.

Mirno noč odeva tema,
Bol velika, vsa srca,
Skrb, nesreča, žalost nema
v vsakej koči je doma.
Glej otroka v zibeli,
kak se joka in tarna,
kak želi si starček veli
zdaj veselja prejšnega.
Klic gre že po vseh deželah:
prost, svoboden bodi svet.
In kot se val zdrobi na skali
na mnogo koscev vrh vodé,
so možaki se nabrali,
da prostost si priboré.
Stavijo se v vrste silne
in pričnejo duha boj —
vsaka zvesta vas in kočá
dajé za boj ves biser svoj.
Le naprej brez bojazni!
Pasti mora duha noč.
Dan se bliža že prijazni,
ko prostost pokaže moč.
Takrat bo prostost rosila,
blagor, sreča ino mir
bo junakom venec vila,
v slavo nam, pa v sreče vir.
Lahno valčki šepetajo
kak je boj bil plemenit.

Prav radi so nas poslušali, kadar smo zapeli kako mešano. N. pr.:

I.

Auf der Welt ist alles sauer —
pust je celi svet —
Auf dem Lande schlägt der Schauer —
to vid'no že več let —
Hagel, Blitz und Donner, Regen —
vse čez nas leti —
Schiessen, Kanonen, Säbel, Degen —
vse to nas kroti.

II.

Schnee und Frost in Sommerzeiten —
vse narobe gre —
Hunger, Noth, Elend, Streiten —
vetrovi nore —
Bettler, Bauer, Fürst und Kaiser —
vsak pritoži se —
den der Schöpfer der ist weiser —
on to viža vse.

III.

Auf dem Lande als am Meere —
to je večni boj —
Streit und Kampf der Kriegesheere —
ja vse gre na boj —
Heute hört man schon vom Frieden —
pravjo zdaj bo mir —
und bald darauf entschieden —
vojska bo zvečer.

IV.

Von der Pest ist oft zu hören —
sploh ljudje mrjo —
Unheil sucht man zu verwehren —
vse gre čez mejo —
Wo ist die wahre Menschenliebe —
usmiljenja ni več —
Schurken und Angestellten Diebe —
teh je zdaj največ.

V.

Wer liebt nur seinen Nächsten —
kdor pozna boga —
von geringsten bis zum höchsten —
vsak želi blaga —

Bürger und Professionisten —
purgar, kmet, gospod —
alle sind schon Ateisten —
spačen je ves rod.

VI.

Wenn wir unsern Nächsten lieben —
bog bo žegnov nas —
wenn wir uns in guten üben —
slišal' bomo glas —
esset, trinket, liebe Brüder —
dosti bo vsega —
dann singet auch lustige Lieder.
hvala bod boga.

*

L. 1894 se je ustanovila soc. dem. stranka — prvi strankin zbor se je vršil šele 26, 27. junija 1896. — Delavsko izobraževalno društvo je počasi prenehalo imeti pomen in nalogo, ki ju je imelo oz. izvrševalo od početka — od l. 1869. 25 let je skupljalo okrog sebe ves delavski pokret Ljubljane in seve dežele Kranjske. Z razvojem delavskega gibanja — z ustanovitvijo politične delavske soc. dem. stranke in z porastom strokovnih organizacij — se je delavsko izobraževalno društvo (izpremenjeno v delavsko izobraževalno in pravovarstveno društvo) zamenjalo in je polagoma zaspalo. Nekdanji pevci smo pa še prepevali socijalistične pesmi in kljub precejšnji starosti se snidemo včasih še in zapojemo iz onih lepih, mladih dni naše stare pesmi. Takrat se kar pomladim in pozabim na svojih 6 in pol križev... Z menoj enako tovariši.

LISTEK.

„Železna peta“. Spisal Jack London. — V leposlovnih knjižnici Zadrugne založbe izide te dni I. del prekrasnega romana Jack Londona „Železna peta“. Opozarjamo naše čitatelje, na to izdanje. Kdor nabere deset odjemalcev, dobi eno knjigo zastonj. — Doslej so izšle in so v zalogi: L. Kuhar: „Povesti“, Dickens: „Božična pesem v prozi“ in M. Križič: „Golgota“. V nobeni delavčevi knjižnici ne bi smele te knjige manjkati. Cene so zelo nizke. Naročite jih.

„Karl Marks“. Najbolj informativna in pri tem znanstvena knjiga o velikem mislecu K. Marxu je Beerova Monografija, ki je izšla kot II. zvezek Socijalno politične knjižnice. Naročite jo. Berite jo.

„Slovenska žena“. Zbrala in uredila Minka Govekarjeva. 1926. Cena Din 25.— Ob priliki razstave „Slovenska žena“ na velesojmu v Ljubljani

je izdalo Splošno žensko društvo 280 strani debelo knjigo, ki podaja polno podatkov o delu slov. žena. Tudi „Žena delavka“ je opisana. Sodr. Brezarjeva je storila dobro delo, da je stopila v krog tistih, ki so poslale podatke za „Slov. ženo“. Vendar je mnogo pozabljenih. Med delavkami so bile organizirane tudi tobačne delavke v onih težkih časih kršč. socijalizma v Ljubljani. Zlasti s. Nedved-Zupanova. Potem vse one rudarske žene v Idriji, v Zagorju, v Trbovljah, Hrastniku. Manjka zgodovina ženskega društva „Veda“ v Idriji, ki so ga ustanovile pred 28 leti idrijske delavke. — Splošno žensko društvo v Ljubljani obhaja letos 25-letnico obstoja, delavsko žensko društvo „Veda“ v Idriji pa 28-letnico. — V Idriji je obstojala 4 leta „Prva idrijska čipkarska zadruga“, ki je imela lepe uspehe. „Ženski List“ l. 1913 je ustanovil s. Anton Kristan, ki je dal tudi inicijativo za ustanovitev Zveze delavskih žen in deklet ter za sedanji „Ženski List“. H.

Restavracija Ljubljanski dvor

Prvovrstna kuhinja.

Vsak dan

sveže morske ribe.

Specijalitete.

Vina izbrana, pristna

domaća in inozemska.

Specialni kraški

teran in refoško.

Se priporoča

BOGDAN PUPOVAC

lastnik.

Zadružna banka v Ljubljani

Aleksandrova cesta 5

Delniška glavnica dovoljena D 5,000.000.

SPREJEMA hranilne vloge na hranilne knjižice in tekoči račun.

OBRESTUJE zelo ugodno; po dogovoru.

POSOJUJE proti zadostni varnosti zadrugam in zadrugarjem po zmerni obrestni meri.

Delniška glavnica vplačana D 4,000.000.

IZVRŠUJE kulantno in vestno vse bančne posle in finančne transakcije.

Zadruge in zadrugarji se obračajo v vseh slučajih, ki se tičejo denarnih vprašanj, na

Zadružno banko v Ljubljani, Aleksandrova cesta 5

Splošno kreditno društvo

Ustanovljeno leta 1898

v Ljubljani

Ustanovljeno leta 1898

registrirana zadruga z omejeno zavezo

Sprejema **HRANILNE VLOGE** na tekoči račun in na hranilne knjižice. — Obrestuje po dogovoru.

Od leta 1912 je uprava v rokah zadružno-organiziranega delavstva.

Rezervni fond Din 50.000.—; Hranilne vloge Din 1,500.000.—

Deleži Din 50.000.—

Pisarna: ALEKSANDROVA CESTA ŠT. 5

KONZUMNE ZADRUGE

---

so združitve konzumentov, ki imajo namen vse potrebščine za gospodarstvo v velikem nakupovati, eventuelno jih tudi izdelovati oz. pridelovati v svoji upravi ter jih oddajati iz svojih skladišč in prodajaln.

Vsakomur bo znano

da se blago v velikem bolj poceni kupi kot na drobno. Vemo pa tudi, da ni vsakomur mogoče blaga na veliko kupovati, zato se združujejo ljudje v zadruge, da se vse potrebščine skupno nakupijo in se v skupnem prostoru razdeljujejo. Razdeljevanje izvršujejo zaupniki, ali če je dela preveč za prostovoljce, izvršujejo to delo po zaupnikih določeni proti nagradi.

Načela konzumnih zadrug so:

1. Živila in vse potrebščine za življenje morajo biti dobre kakovosti in poštenih cen.
2. Vse oddano blago je sproti plačati, ker dajanje na up je zlo, ki povzroča gospodarsko odvisnost.
3. Uprava in gospodarstvo morata temeljiti na demokratični podlagi.
4. Vsakomur naj bo mogoče udejstvovanje v združnem delu.
5. Blago je vedno oddajati po tržni ceni.
6. Enakopravnost vseh združnih članov; osebi, ne kapitalu gre veljava.
7. Nabirati je nedeljivo združno premoženje.

Kako postanem član konzumnih zadrug?

Priglasiti se moramo v združni prodajalni, podpisati pristopno izjavo, vplačati pristopnino in se obvezati vplačati članski delež. Tam dobimo pravila, združne knjižice, koledarje, navodila itd.

V Sloveniji je najbolj razširjeno in najbolj poznano

Konzumno društvo za Slovenijo r. z. z o. z.

---

ki oddaja v 39 združnih prodajalnah najrazličnejše življenjske potrebščine. Centrala je v Ljubljani VII. v Združnem domu.

Telegrafski naslov KODES — Ljubljana. Telefon št. 178.

Hranilne vloge obrestuje najkulantnejše.